

Inge-Lise Zinck

Cand.pæd. i fransk, lærebogsforfatter og
museumspædagog.
i.zinck@get2net.dk

Billedkunst og fremmedsprog - en ideel kombination!

Det har været tankevækkende for mig, at mange tidligere elever har fortalt, at de aldrig glemmer sprogundervisningen med billedkunst: at det har været en specielt motiverende, lærerig og inspirerende erfaring, som har sat sig spor både sprogligt og menneskeligt

Hvorfor forholder det sig sådan? Svarene ligger bl.a. i kunsten og dens evne til at motivere og skabe oplevelser, men de har også at gøre med de læringsrum, som arbejdet med kunst afføder - forstået både som læreprocesser og som fysisk rum. Disse svar vil jeg kommentere i det følgende. Jeg vil også kort fremsætte nogle overvejelser over museets rolle i sprogundervisningen samt referere eksempler på forskellige undervisningsforløb. Kunst kan berige al undervisning, og derfor er artiklens indhold relevant for lærere i alle sprog og på alle niveauer.

Hvorfor kunst?

Som udgangspunkt for en undervisningssituation har billeder den store fordel, at der i første omgang ikke kræves specifikke færdigheder og sprogkundskaber for at have en mening om det set. Der er ingen blokerende ord, der kan skabe afstandtagen - billedet er ordløst. Kunstneriske billeder er i særlig grad karakteriseret ved at have mange betydningslag. Hvad enten man kan lide billedet eller ej, appellerer det til fantasi og kreativitet, og der skabes nysgerrighed og motivation til at gå videre. Alle mennesker får en umiddelbar, følelsesmæssig og individuel oplevelse, forårsaget af farver, former, komposition, symboler.

Andre fordele ved kombinationen af billedkunst og fremmedsprog er:

- En bred og nuanceret sprogproduktion og sprogforståelse, som kun opnås ved kendskab til målsprogets kunst og kultur.
- Oplagte muligheder for tværfagligt samarbejde med inddragelse af poesi, musik samt historiske og geografiske aspekter.
- Kunst forældes ikke.
- Vor tids unge er meget visuelt orienterede.

Motivation

Hvorfor er sprogundervisning med billedkunst som regel præget af stor motivation? Det er den blandt andet, fordi mennesket har et kulturelt og æstetisk behov - et behov, som vokser, jo mere det stimuleres, men som oftest i skolerne kun opfyldes i meget ringe grad. Man kan leve udmærket uden at få tilfredsstillende dette behov, men det opleves som motiverende og engagerende, når en stimulering finder sted (Khodoss, 1994). Sprogundervisningen med udgangspunkt i et kunstværk kan få en ganske særlig karakter ved at udnytte denne motivation.

At turde udtrykke tanker og følelser er imidlertid vanskeligt for mange, men netop kombinationen af fremmedsprog og kunst fremmer modet til at udtrykke sig. Det gælder kunsten, fordi den skaber en distance til elevens private følelsesliv, hvilket sikrer respekt for elevernes blufærdighed (Øhrgaard, 1988); og det gælder fremmedsproget, fordi det som en maske kan virke beskyttende i forhold til det private. En dreng i 9. klasse skriver hellere digte om kærlighed og forår på fransk end på dansk - hvis han vel at mærke har et ordforråd dertil - og muligheden for, at han husker de anvendte glosser, er stor, idet et følelsesmæssigt engagement støtter hukommelsen og skaber et læringsrum med udgangspunkt i den enkeltes fantasi og kreativitet. De læreprocesser og den indlæring, der finder sted i hver enkelt elev, vil nødvendigvis være differentierede, autonome - og meget motiverende.

Hvad er en æstetisk oplevelse?

Forudsætning for stimulering og opfyldelse af det æstetiske behov er, at mødet med kunstværket afføder en æstetisk oplevelse. Æstetik kan defineres både som læren om det skønne i kunsten og som den enkeltes sansning, fornemmelse og følelse affødt af kunst. Denne dobbelte betydning forekommer velegnet i pædagogisk sammenhæng, hvor det overordnet drejer sig om dels at vælge det rette kunstværk, dels derefter at vække elevernes sanser og følelser.

Men hvordan kan man tilrettelægge en æstetisk oplevelse? Kan man hjælpe andre til at forstå og nyde kunst? Disse vanskelige spørgsmål har to amerikanske forskere søgt at besvare (Csikszentmihalyi, 1990). De foreslår en begrebsmæssig opdeling af den æstetiske oplevelse ved at adskille oplevelsens indhold fra dens dynamiske strukturer.

Strukturerne er nærmest at forstå som den sindstilstand, der i daglig tale kaldes en oplevelse; den kan affødes af bl.a. sport, leg og kunst, og den er karakteriseret ved en intens og aktiv opmærksomhed og koncentration med efterfølgende følelse af helhed, livsmod og samhørighed med omverdenen. En sådan oplevelsestilstand giver engagement og interesse for ny viden og nye erfaringer.

Oplevelsens indhold er det objekt (f.eks. et faldskærmsudspring eller et maleri af Van Gogh), der afføder disse eftertragtellesværdige tilstande i mennesket. Også indholdet ses som tosidigt - det består dels af de udfordringer, der ligger i det valgte objekt, dels af de færdigheder, som beskueren/eleven besidder.

I valg af kunstværk bør man tænke både på værkets motiv, former og farver og på dets muligheder for følelsesmæssig påvirkning af og kommunikation med eleverne. Lærens valg af kunstværk er altså central med henblik på at skabe kunstneriske og kommunikative muligheder i videste forstand. Herudover er det selvfølgelig vigtigt at tage i betragtning, om værket har de intellektuelle referencer af biografisk, historisk, geografisk, litterær og kulturhistorisk karakter, som man ønsker at inddrage i undervisningen. Balance mellem kunstværkets udfordringer og elevernes færdigheder er med andre ord en forudsætning for, at en oplevelse kan finde sted (Flensborg, 1998). I denne fase indgår også afgørelse om museumsbesøg, hvor de valgte billeder - eller måske et eller flere relaterende billeder - kan opleves.

Med hensyn til elevernes færdigheder i billedanalyse må man som sproglærer forlade sig på, at de i andre fag har lært at beskrive, sammenligne og vurdere samt at have en vis interesse for det abstrakte og symbolske - også selv om det ikke umiddelbart forstås. Som udgangspunkt tror jeg, sproglæreren må koncentrere sig om to ting: En grundig beskrivelse og en positiv og engageret stemning, hvor elever og lærere lytter til hinanden med interesse, tillid og åbenhed. Beskrivelsen er en uundværlig fase i enhver sprogundervisning med billedkunst. At registrere det, der er i billedet, aktiverer det ordforråd, der knytter sig til billedet umiddelbart.

At have overblik over denne 'oplevelsesforståelse' er et godt hjælpemiddel ved planlægningen af et undervisningsforløb. For at mødet med kunstværket skal kunne resultere i en positiv oplevelse, må der være balance mellem kunstværkets udfordringer og elevernes færdigheder.

Tilrettelæggelse af undervisningen

Efter præsentation af det valgte kunstværk med lysbilleder eller reproduktioner er der mulighed for mange arbejdsformer. Eleverne kan enkelt- eller parvis sætte sig ind i det valgte værk, kunstnerens liv og tid eller dele heraf, og der kan eventuelt samarbejdes med andre fag.

Fælles for alle typer af forløb er imidlertid, som ovenfor nævnt, at der indledes med en grundig, objektiv billedbeskrivelse - dels fordi det er en effektiv måde at få et godt kendskab til billedet på, dels fordi gloserne til billedets motiv, farver og symboler samtidig indlæres.

Hertil er det en god hjælp, hvis eleverne har en ordliste over 'Nyttige ord' - gloser, der er generelle for alle billeder så som farveadjektiver, udtryk vedrørende forgrund/ baggrund, horisontalt/ vertikalt, maleren og hans/hendes værktøj, samt bedømmelse af og udtryk for egen mening om billedet. En sådan liste er beskrevet til franskundervisningen i lærerhæftet 'Om anvendelsen af Vincent' (Zinck & Séférian, 1995).

Derefter vil naturligt følge en form for billedsamtale på basis af de indlærte gloser. Her må der være plads til og åbenhed for forskellige opfattelser, som senere kan bearbejdes i mundtlige og skriftlige aktiviteter. I begynderundervisningen må man nødvendigvis acceptere, at dele heraf foregår på dansk.

Desuden kan foreslås mindre, supplerende aktivitetsmuligheder så som:

- Skrive små historier eller digte - evt. med illustrationer.
- Korte dramatiseringer.
- Samtaler om, hvorvidt man kan lide billedet eller ej. Liste med faste udtryk hertil kan udleveres.
- Begrundet forsvar for eller kritik af billedet.
- Rundvisning på en 'maleriudstilling'.
- Øvelser af sproglig karakter - f.eks. indsættelse i ordklasser.
- Inddragelse af musik og sang (Zinck & Séférian, 1995).
- Sanseforløb (se under Van Gogh-forslaget).
- Valg af et postkort, som beskrives/forsvares. (Det er en meget god idé at samle postkort til undervisningen!)

Endelig kan jeg også anbefale, at eleverne har en særlig 'fin' bog - en slags poesibog - hvori de på smukkeste vis indfører gennemarbejdede historier, digte og tegninger.

Valg af billede og kunstner

Det mest naturlige er at vælge kunst, der er skabt i et målsprogsland. Fordelene herved er bl.a., at kunstnerens biografiske, geografiske og samfundsmæssige baggrund kan inddrages i undervisningen og bidrage til en dybere forståelse både af værket, kunstnerens personlighed og det pågældende lands kultur.

Endelig spiller det også en rolle, om der er mulighed for at se originalværker af den valgte kunstner. I givet fald er det et valg, om museumsbesøget skal foregå før eller efter undervisningsforløbet - der er gode begrundelser for begge dele!

I de følgende kort beskrevne forløb har jeg valgt billeder, som kan ses på danske museer.

Det første, lidt paradoksale eksempel er Vincent Van Gogh, som jo netop ikke er fransk født, men malede og skrev på fransk i Frankrig. Der findes kun to billeder af ham i Danmark, hvoraf det bedste er:

Vincent van Gogh:
Landskab fra Saint Rémy. 1889.
Ny Carlsberg Glyptotek,
M.I.N.-smk 1840.

Van Gogh skriver selv i et brev til sin bror, at han har malet udsigten fra sit soveværelse på sindssygehospitalet i St. Rémy, og han giver en grundig beskrivelse af landskabet. Ved at have arbejdet med denne tekst før museumsbesøget har eleverne et godt grundlag for billedbeskrivelse og -diskussion på museet. Billede og tekst kan indsættes i en større sammenhæng med Van Goghs andre billeder og hans liv. Jeg har ofte oplevet, hvordan Van Goghs dramatiske liv fascinerer og engagerer elever i alle aldre.

Hvis man ønsker at fokusere på en direkte og isoleret oplevelse, kan man bruge det - eller et andet godt landskabsbillede - i forbindelse med et sanseforløb på et hvilket som helst sprog. Når eleverne er bekendt med billedet, bedes de lukke øjnene, medens læreren langsomt oplæser en beskrivelse af landskabet med fokus på sansning af billedet: Teksten kan handle om at se landskabets detaljer og farver, at indånde lugten af sol, korn og marker, at høre vinden samt at genkalde egne erindringer om farver og sommer. Den følelsesmæssige koncentration giver en god hukommelse af de anvendte ord.

Naturalistiske personskildringer, portrætter af forskellig art, er også gode udgangspunkter for sproglige aktiviteter. Det er formodentligt umiddelbart nemmere at arbejde ud fra personer end fra landskaber. For de fleste sætter det gang i fantasien og sprogproduktionen at skulle forestille sig andre personers tankegang og levevis ud fra beskrivelse af ansigtstræk, tøj og frisurer.

Pierre-Auguste Renoir:
Unge mennesker på gaden. (ca. 1877).
Pastel på papir. 635 x 490 mm.
ORDRUPGAARD, KØBENHAVN.

En gadescene kan give anledning til at fremsætte hypoteser om personernes baggrund, fortid, fremtid og deres indbyrdes forhold. Der kan skrives og tales i indre monologer eller i dialoger, der kan kritiseres, forsvares og fremsættes hypoteser og der kan dramatiseres. I Ordrupgaards impressionistiske samling er der mange muligheder for at arbejde både med landskaber og forskellige personskildringer (Zinck & Séférian, 2001).

Ideelt til både korte og lange forløb i tyskkundervisningen er Georg Baselitz' (1938-) billede *Der neue Typ*, 1966, fra serien *Heldenbilder* på Louisiana.¹ Arbejdet med billedet kan munde ud i en diskussion om helte-typer. Hvad har Baselitz ment med sit billede? Er personen en helt? Hvorfor har han rygsæk på? - Beskriv et billede af en person, du betragter som en helt, og drag sammenligninger. Forsvar din helt!

Museet som læringsrum i sprogundervisningen

Optimalt er det selvfølgelig, hvis der er mulighed for at se det originale kunstværk. Næstbedst er det at se andre sammenlignelige værker på museer. Oplevelsen af originalbilleders farver, lys, strukturer og overflader er ikke sammenlignelige med den, der kan opnås ved præsentation af en reproduktion eller et lysbillede. Et museumsbesøg er tilmed en relevant og givende afbrydelse af den daglige rytme.

Den æstetiske oplevelse er ydermere stærkt påvirket af den kontekst, hvori den foregår, og her føjer de fleste klasserum jo ikke meget til oplevelsesdimensionen. Yderligere er det daglige undervisningsrum belastet af mange andre indtryk og erfaringer. Museet er derimod et læringsrum, hvor der er mulighed for at skabe optimale forhold for koncentration om billedoplevelsen både med hensyn til belysning og stemning samt mere tid til og mulighed for fordybelse - man er i højere grad sporet ind på billedoplevelsen uden forstyrrende elementer.

Ofte er museumsbesøg imidlertid af mange årsager umulige. Man kan så kun håbe, at eleverne i andre fag og i private sammenhænge har erfaret, at det betaler sig at opsøge den 'ægte vare' på eget initiativ. Gode reproduktioner er imidlertid bedre end ingenting!

At bruge billedkunst i sprogundervisningen stiller krav til lærernes personlighed, engagement og interesse, men udbyttet er stort - både med hensyn til elevernes sprogproduktion og deres personlige udvikling. Der er ikke tvivl om, at det for mange elever har givet oplevelser for livet at lære sprog med billedkunst.

Note

1 Der er desværre kun udgivet få materialer om kunst til sprogundervisningen. Til franskundervisningen findes nogle få (Jensen, 1995; Zinck, 1995; Séférian, 2001), og et materiale til tyskundervisning i folkeskolen med titlen *Unterwegs mit Bildern* er under udarbejdelse af Zinck og Grosspietsch. Det vil blive udgivet i 2003/2004 på Alinea og indeholder værker af fem tyske kunstnere fra 1900-tallet, heriblandt af Georg Baselitz.

Litteratur

- Aktor**, Leon og Inge-Lise Zinck: *Det skønne i franskundervisningen*. i: SIF nr. 4. Kbh.; Danmarks Lærerhøjskole. 1991.
- Bourdieu**, Pierre og Alain Darbel: *L'amour de l'art. Les musées d'art européens et leur public*. Paris; Les Éditions de Minuit, 1966.
- Csikszentmihalyi**, Mihaly & Rick E. Robinson: *The Art of Seeing - An Interpretation of the Aesthetic Encounter*. Malibu, California; The J. Paul Getty Trust Office of Publications, 1990.
- Flensborg**, I.: *Come on Baby, do the locomotion*. i: Birgitte H. Sørensen (red.): *Det æstetiske i et dannelsesperspektiv*. Kbh.; Danmarks Lærerhøjskole, 1998.
- Jensen**, Kåre Dag & Connie Knudsen: *Gauguin & Van Gogh. Deux génies révolutionnaires*. Forlaget Systime A/S. 1995.
- Johannessen**, Kjell S.: *Den umiddelbare kunstoplevelsen og dens forudsætninger*. Nordisk Arkitekturforskning 1992.
- Khodoss**, Florence: *Kant - le jugement esthétique*. Paris; Presses Universitaires de France, 1994.
- Séférian** Marie-Alice & Inge-Lise Zinck: *Treize tableaux français au Musée d'Ordrupgaard*. Kbh.; Nyt Nordisk Forlag. 2001.
- Zinck**, Inge-Lise & Marie-Alice Séférian: *Vincent - breve og billeder til franskundervisningen*. Kbh.; Nyt Nordisk Forlag. 1995.
- Zinck**, Inge-Lise: *Man bliver smuk af fransk*. i: *Fransk Nyt* nr. 234, dec. 2002.
- Zinck**, Inge-Lise: *Om anvendelsen af Vincent - breve og billeder til franskundervisningen*. Kbh.; Nyt Nordisk Forlag. 1995.
- Øhrgaard**, Per.: *Almendannelsens historiske og aktuelle situation*. i: *Sproglæreren* nr. 1, 1984.

Billedet af van Gogh vil kunne ses i farve i net-udgaven af denne artikel.